

KÖNYVSZEMLE / BOOK REVIEWS

Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): Változó migráció – változó környezet (MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2010.)

KŐSZEGI MARGIT

A Magyarországot érintő migrációs kérdések iránt érdeklődő olvasó egy olyan sorozat legújabb kötetét veheti a kezébe, amely már a rendszerváltás óta, az 1990-es évek kezdetétől nyomon követi hazánknak a nemzetközi vándorlásban elfoglalt helyzetét. A Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézetének keretein belül működő Nemzetközi Migráció Kutatócsoport évkönyveivel indult útjára ez a tanulmányfolyam, ami a változó szervezeti keretek ellenére immár két évtizedes múltra tekint vissza.

Az említett kutatócsoport Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpontként működött tovább, az ezredfordulót követően az akadémia Kisebbségkutató Műhelyének része lett. Jelen kötet, amely a kiadás óta történt névváltoztatás eredményeként az Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet kiadványa, európai uniós keretprogram részeként valósult meg (IDEA – mediterrán és kelet-európai országok mint új bevándorló célok az Európai Unióban).

A tanulmánykötet már címében is sejteti, hogy elsődleges célja folyamatok feltárása. A kötetben nem csupán a vándorlás mint folyamat bemutatásáról van szó, hanem annak időbeli alakulásáról, valamint a vele kapcsolatos társadalmi kérdésekben bekövetkező állandó átalakulásról, legyen szó szociális, gazdasági vagy politikai kérdésekről, amelyek egymással összefonódva határozhatják meg a migrációs környezetet. E célkitűzés egybecseng a fent említett kutatási projekttel, ami azt a folyamatot kívánja bemutatni, hogyan vált Európa nettó emigrációs régióból nettó befogadó régióvá. A kötet meg is valósítja a címében ígérteteket, méghozzá oly módon – ahogyan azt *Jon Fox*, a Bristol Egyetem szociológiai professzora is kifejti az előszóban –, hogy tárgyát a sajátos magyar jelenségeken keresztül mutatja be.

A kötet szerkezeti felépítése részben e sajátosságokat követi, részben a kutatás elméleti-módszertani hátterének megfelelően alakul. Négy külön alfejezetben jelennek meg az egyes tanulmányok, amelyek mindegyike a

Magyarországra való bevándorlással kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik. Az első fejezet (Számok és tények) a további kutatások, eredmények megalapozásaként a Magyarországon fellelhető hivatalos statisztikai adatgyűjtések alapján felvázolható képet tárja elénk. A második rész (Határon túliak) tanulmányai a Magyarországra történő bevándorlás egy sajátos szegmensével, a Kárpát-medencei, elsősorban etnikai migrációval foglalkoznak. A harmadik fejezet (Migránsok Ázsiából) a hazai társadalomtól kulturális szempontból leginkább eltérő migráns csoportok közül a legnépesebbet, az Ázsiából érkezők helyzetét, vizsgálati lehetőségeit taglalja. Végül a negyedik rész (Migrációs politika) Magyarország mint befogadó ország migránsokhoz való attitűdjét vizsgálja a migrációs politika tükrében.

A kötet egyik szerkesztője, *Hárs Ágnes* által készített tanulmány (Migráció és munkaerőpiac Magyarországon) önmagában alkotja az első részt. A különválasztás helytálló. A szerző a leíró statisztika segítségével mutatja be a migrációs folyamatokban lezajló változásokat. Módszere lehetőségeit maradéktalanul kihasználja azáltal, hogy minden olyan adatforrást segítségül hív, ami a Magyarországra érkező migránsokról bármiféle tájékoztatást nyújt. Ezáltal munkája arra is lehetőséget ad, hogy bemutassa az ilyen jellegű vizsgálatok korlátait is. A statisztikai adatok alapján felvázolt kép kitűnő kiindulási alapja lehet egy ilyen jellegű kutatási projektnek. A módszertani arzenál sokoldalú felhasználásával kiegészíthetők a statisztikai adatszerzés nyomán megjelenő hiányosságok, korrigálhatók az adatok alapján történő általánosításból fakadó esetleges torzítások. Nem beszélve arról, hogy a migrációs folyamatok változásait bemutató kiadvány kezdő tanulmánya az avatatlan olvasó számára is átfogó képet nyújt a magyarországi migránsok helyzetéről.

A hazánkba irányuló nemzetközi vándorlás döntő hányadát a szomszédos országokból érkező, magyar nemzetiségű vendégmunkások adják. A szakirodalomban etnikai jelzővel aposztrofált migrációs típus bemutatása tehát nem véletlenül kapott külön fejezetet a kötetben. *Feischmidt Margit* és *Zakariás Ildikó* tanulmánya (Hazatérő idegenek) kritikai és komparatív szemléletet előtérbe helyező szakirodalmi összefoglaló, amelyből az olvasó megismerheti az etnikai migráció jellegzetességeit, nemzetközi jellemzőit és kutatási irányait, valamint természetesen magyarországi vonatkozásait, sajátosságait, ezek időbeli változásait. A szerzők a mozgások jellegzetességeinek és intenzitásának hatékonyabb, a valóságot jobban megközelítő bemutatása érdekében a transznacionális társadalmi térben gondolkodnak a nacionalizált konténertársadalmakkal szemben.

Gödri Irén írásában (Bevándorlás és etnicitás – összefüggések nyomában) is újszerű megközelítés érvényesül. A tanulmány írója a szomszédos országokból hazánkba történő vándorlás vizsgálatakor elveti az etnikai elnyomás modelljét, és az etnicitást kulturális, kapcsolati tőkeként értelmezi. A kötet második részét külön színesíti, hogy a szomszédos országok egyikének mig-

rációs folyamatait egy román nemzetiségű szociológus, *Ruxandra Oana Ciobanu* tanulmányán (Migrációs minták két romániai falu elvándorlásában) keresztül is megismerheti az olvasó, ezáltal egy egészen új, a hazaitól eltérő aspektus is helyet kap a tanulmányok sorában, ami egyben új elméleti megközelítést és empirikus vizsgálatot is jelent.

Az Ázsiából érkező migránsok (elsősorban kínaiak) magyarországi helyzetéről szóló kutatásait *Nyíri Pál* számos tanulmányában publikálta az 1990-es évek óta. Jelen kötetben e kutatások eredményeit összegzi (Kínai migránsok Magyarországon: mai tudásunk és aktuális kérdések), ezért kevésbé fektet hangsúlyt a kutatások elméleti és módszertani hátterére, sokkal inkább a vizsgálatok nyomán feltáruló folyamatokat mutatja be. Tanulmánya alkalmazott tudományi jellegű: felhívja a figyelmet azokra a nyitott kérdésekre, amelyek megválaszolása a helyi (elsősorban fővárosi) és a központi politika számára egyaránt megoldandó feladatot jelenthet.

Az ázsiai, főként kínai és vietnami migránsok a vállalkozói migráció legfontosabb képviselői Magyarországon. *Várhalmi Zoltán* tanulmánya (A budapesti kínai és vietnami gazdasági klaszterek néhány jellegzetessége) az ilyenfajta vándorlás és e csoportok sajátos helyzetének egy lehetséges vizsgálati módszerét, elméleti hátterét tárja az olvasó elé. Ahogyan az előző írás, úgy ez is kiemeli e csoportok transznacionalitását, és elemzi a két csoport helyzetének, egymáshoz való viszonyának alakulását.

A kötet zárófejezete – címével ellentétben – valójában szerteágazóbb témákat kutat. Lényegében a fejezet első és utolsó tanulmánya kapcsolódik jobban a megjelölt témához, a harmadik pedig részben érinti azt. A könyv e fejezetében jelenik meg először a problémakör területisége. Az első írásban (Lehet-e normatív a migrációs politika?) *Tóth Judit* a migrációs politika hiányosságaira hívja fel a figyelmet. Ez a kérdéskör az 1990-es évek óta csak rejtetten van jelen a hivatalos jogi szabályozókban, tehát egységes, különálló, csak e kérdéskörre vonatkozó álláspontot nem fogalmazott meg a magyar politikai elit, annak ellenére, hogy az etnicitás felértékelődése megfigyelhető az elmúlt két évtizedben.

Kőszeghy Lea tanulmánya (Külföldiek Budapesten) révén az olvasó szembeesülhet a migrációs kérdéskör Budapest-központúságával. Ezáltal ismét új aspektus épül be a kötetbe, tovább színesítve annak tartalmát és módszertani hátterét. A szerző azáltal ad keretet a területi vizsgálatoknak, hogy (a nemzetközi szakirodalom alapján) ismerteti a nagyvárosi migráció jellemzőit, taglalja budapesti sajátosságait, bemutatja a migránsoknak a város életében való megjelenését.

A következő írásban (Jóléti migráció. Külföldiek Magyarországra telepítése) *Balogi Anna* a migráció egy sajátos formájának magyarországi érvényesülését és annak hátterét ismerteti meg az olvasóval. A negyedik részben, a kötet utolsó tanulmányában (Idegenellenesség Magyarországon és a Visegrádi országokban) *Bernát Anikó* a kelet-közép-európai térség egy

igen fontos problémáját, a bevándorlókkal szembeni negatív attitűd időbeli alakulását vizsgálja.

Összességében elmondható, hogy a kötet sokoldalúan vizsgál egy olyan kérdéskört, amely a magyar társadalom életében igen fontos helyet foglalt el az elmúlt két évtizedben, és foglal el majd a közeljövőben is. A közfigyelem ellenére nem érzékelhető a politikai szándék e problémakör társadalmi háttérének szabályozására. A kötet elősegítheti az elhatározás megszületését, emellett segédeszközként használhatják a migrációs kérdésekkel foglalkozó társadalomtudósok és a kérdés iránt érdeklődő, nem szakmabéli olvasók is.